

Odškodnění za smrt policisty ve službě při dopravní nehodě obstálo před Ústavním soudem, neboť se pozůstalí mohli a mohou domáhat odškodnění z tzv. povinného ručení

14.2.2024 - Kamila Abbasi | Ústavní soud ČR

Otec stěžovatelů, příslušník policie, zemřel v roce 2014 při dopravní nehodě služebního vozidla zaviněné jeho řidičem, dalším policistou. Stěžovatelé uplatnili u ředitele krajského ředitelství policie (vedlejšího účastníka) nárok na zaplacení odškodnění nemajetkové újmy za smrt svého otce. Vedle toho se domáhali odškodnění také u civilních soudů. Řízení o civilní žalobě však soud zastavil a pro nedostatek pravomoci věc postoupil správním orgánům. Tato linie případu se dostala až před Ústavní soud, který usnesením ze dne 8. 2. 2022 sp. zn. I. ÚS 369/21 odmítl ústavní stížnost žalobců jako zjevně neopodstatněnou. V odůvodnění uvedl, že výše náhrady se bude řešit v dalším řízení, v němž se příslušné orgány budou nejprve zabývat rozdílností jednotlivých úprav náhrady nemajetkové újmy pozůstalých při úmrtí blízkého.

Mezitím rozhodly správní orgány. Náměstek ředitele krajského ředitelství policie řízení o žádosti stěžovatelů o odškodnění zastavil. Vedlejší účastník následně odvolání stěžovatelů proti tomuto rozhodnutí zamítl. Podle správních orgánů stěžovatelka byla odškodněna podle zákona o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů. Celkem v souvislosti se smrtí svého otce obdržela 706 649 Kč. Stěžovatel neobdržel žádnou náhradu, protože není nezaopatřeným dítětem, a nesplňuje tak podmínky pro odškodnění. Proto se stěžovatelé obrátili na správní soudy. Krajský soud pozůstalým nevyhověl. Správní orgány podle něj správně posoudily nároky stěžovatelů podle zákona o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, nikoli podle občanského zákoníku. Nejvyšší správní soud kasační stížnosti stěžovatelů zamítl. Uvedl, že právní úprava objektivní odpovědnosti bezpečnostního sboru za újmu je komplexní a její uplatnění je nezávislé na jiné právní úpravě. Nejde o újmu vzniklou z poměrů soukromého práva.

Před Ústavním soudem se stěžovatelé domáhali peněžitého odškodnění za duševní útrapy spojené se smrtí jejich otce. Stěžovatelka se domáhala vyššího odškodnění za duševní útrapy, stěžovatel alespoň nějakého. Oba zdůrazňovali, že nehodu přežil ze tří policistů jen řidič, který byl v trestním řízení shledán vinným ze spáchání přečinu usmrcení z nedbalosti.

První senát Ústavního soudu (soudce zpravodaj Pavel Šámal) ústavní stížnosti zamítl.

Stěžovatelé se domáhali peněžité náhrady po vedleším účastníkovi jako subjektu, u kterého zesnulý vykonával službu podle zákona o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů. Nehoda se stala ve službě a vedlejší účastník tak dopovídá objektivně (tedy bez ohledu na zavinění). Zaviněná smrt blízké osoby může vzhledem ke vzájemným úzkým a pevným sociálním, morálním, citovým a kulturním vazbám představovat natolik vážnou újmu pro rozvíjení a naplňování osobnosti pozůstalého, že ji lze považovat za újmu na jeho důstojnosti či vážnosti ve společnosti. Za takovou újmu náleží pozůstalým přiměřené zadostiučinění. Oproti tomu v případě nezaviněného úmrtí újma blízké osoby většinou odškodňována není. Právní řád nicméně za určitých situací předpokládá odpovědnost jiného za usmrcení bez ohledu na jeho zavinění, existují-li pro to dobré důvody. Takovou situaci je i jednorázové odškodnění nemajetkové újmy pozůstalých po příslušníku bezpečnostních

sborů zemřelém při služebním úrazu. Smyslem je nahradit pozůstalým ztrátu příjmů a dodatečný stres o obavy z budoucna.

Ústavní soud zdůraznil, že smyslem a účelem odškodnění za smrt při pracovním úrazu a služebním úrazu je nejen odškodnění ztráty sociálního statusu pozůstalého, ale i odškodnění újmy nemajetkové (osobnostní).

Dále se Ústavní soud věnoval rozdílným mechanismům v odškodňování smrti osoby blízké při služebním úrazu a pracovním úrazu. Jde o srovnatelné situace a Ústavní soud u okolností smrti otce stěžovatelů neshledal pro rozdílný standard odškodnění žádný rozumný důvod. Obecně jde u pracovního poměru skutečně o právní úpravu příznivější, protože umožňuje přiznat odškodnění ve větším rozsahu a volnou úvahou. Za důvod odlišného zacházení Ústavní soud považuje charakter právního vztahu, ve kterém se zemřelý blízký nacházel v souvislosti s výkonem závislé práce, tedy zda k úmrtí došlo při pracovním úrazu, nebo při služebním úrazu. Ve služebním poměru může jít ze své podstaty o práci rizikovou. Příslušníci bezpečnostních sborů se při plnění svých povinností „v akci“ dostávají pravidelně do nebezpečných situací. Je rozumné to reflektovat při odškodňování újmy, protože od příslušníků bezpečnostních sborů i jejich blízkých lze oprávněně očekávat jistou míru srozumění, že výkon služby představuje riziko, čímž se snižuje zájem na odškodnění újmy vzniklé bez zavinění jiného. Tyto důvody se však neuplatní v nyní posuzované věci, protože otec stěžovatelů zemřel při „běžné“ dopravní nehodě. Havárii sice podle všeho zavinil řidič policejního vozidla a došlo k ní při plnění služebních povinností, avšak nikoli „v akci“, například při pronásledování podezřelého vozidla.

Pozůstalí stěžovatelé ale mohli a mohou uplatnit nárok na odškodnění duševní újmy ze smrti osoby blízké z tzv. povinného ručení u pojistitele vozidla, tedy domáhat se náhrady újmy i jinak. Civilní soud v případném řízení o tomto nároku přihlédne k plnění, které bylo již poskytnuto od bezpečnostního sboru z odškodnění služebního úrazu (stěžovatel neobdržel nic). Jakkoli proto Ústavní soud shledal deficit v právní úpravě, ve specifické situaci stěžovatelů bylo a je možné je překlénout uplatněním jiného nároku. Klíčové bude zhodnotit intenzitu újmy stěžovatelů, vyjasnit účel již poskytnutého plnění a určit, zda již újma stěžovatelů byla přiměřeně odčiněna, popřípadě zda je třeba ji odčinit „dodatečně“ ještě dalším plněním. Soud též zohlední vzájemně proti sobě stojící oprávněné zájmy všech dotčených subjektů, tedy včetně bezpečnostního sboru, viníka nehody či pojišťovny. Bude však ctít zejména princip plné náhrady újmy a ústavně zaručená práva stěžovatelů na ochranu jejich soukromého a rodinného života, která v nyní posuzované věci vystupují do popředí. Ústavní soud ještě dodává, že dosud nehodnotí ani případné otázky běhu promlčecích lhůt. S ohledem na složitost posuzované problematiky a konkrétní okolnosti tohoto případu však lze eventuálně uvažovat i o posouzení potenciálních námitek promlčení v rozporu s dobrými mravy.

Pro Ústavní soud byla v nyní posuzované věci rozhodná již neúčinná právní úprava. Nadto se ale vyjádřil i k aktuálnímu právnímu rámci. Zatímco u pracovního poměru se nyní může odškodnění domáhat v podstatě každá blízká osoba, a to ve výši odrážející intenzitu její újmy, u bezpečnostních sborů se nadále uplatní předem daná částka, kterou navýšit nelze. Totéž ustanovení nadále omezuje odškodnění pouze na manžela, tzv. nezaopatřené dítě a rodiče žijícího ve společné domácnosti. Důvodová zpráva ani judikatura pro takový zásadní rozdíl neposkytují jakékoli vysvětlení. Ústavní soud proto vyzývá zákonodárce, aby zvážil, zda jsou zřetelné rozdíly v odškodňování zaměstnanců a příslušníků bezpečnostních sborů skutečně ospravedlnitelné.

<https://www.usoud.cz/aktualne/odskodneni-za-smrt-policisty-ve-sluzbe-pri-dopravni-nehode-obstalo-p-red-ustavnim-soudem-nebot-se-pozustali-mohli-a-mohou-domahat-odskodneni-z-tzv-povinneho-ruceni-opodstatneni-ruzneho-odskodnovani-zamestnancu-a-prislusniku-bezpecnostnich-sboru-by-mel-zakonodarce-zvazit>